

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΣΑΒΑΤΟ

Ίδιοκτήτης: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, άρ. 4, ΑΘΗΝΑ

Συνδρομή χρονιάτικη: Για την Ελλάδα και την Κρήτη δρ. 10. Για το εξωτερικό φρ. χρ. 12,50.—Για τις έπαρχίες δεχόμαστε και τρίμηνες συνδρομές (δρ. ιήν τριμηνία).—Κανένας δέ γράφεται συνδρομητής ά δέν προπλερώσει την συνδρομή του.

20 λεπτά το φύλλο.—Τά περυσμένα φύλλα πουλιούνται στο γραφείο μας διπλή τιμή.

Βρίσκεται στην Αθήνα σ' όλα τα κιόσκια, και στις έπαρχίες σ' όλα τα πραχτορεία των Έφημερίδων.

ΕΛΛΗΝΟΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑ (*)

Β.

Οί Βούλγαροι «θα μάς γελάσουν»· αυτή είναι ή αντίλογία έκεινων που δέν τολμοῦν νά κουνηθοῦν ποτέ τους μήν τύχει και τούς πέσει κανένα κεραμίδι στο κεφάλι και τούς σκοτώσει.

— Μά γιατί θα μάς γελάσουν;

— Τίποτα, θα μάς γελάσουν.

— Μά γιατί νά μή φαντασθοῦμε πώς μπορούμε εμεῖς νά τούς γελάσουμε αὐτούς; ἀφοῦ τό ἔχεις γιά ἀπαραίτητο νά γελαστῇ κάποιος. Μήπως μέ τό νά συνεννοούμεστε μαζί τους πάει νά πει πώς σταματήσαμε τάχα και την ἐνέργεια τοῦ νοῦ μας; πώς κλείσαμε τά μάτια μας; πώς δέ δουλεύει πιά τό μυαλό μας;

— Θα μάς γελάσουν, σοῦ λέω.

— Ὡστε διπλωματία θα πει νά φυλαγόμαστε «μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων» μήν τυχόν και μάς γελάσει κανένας; και νά μήν κάνουμε τίποτε ἄλλο; Αὐτό θα πει διπλωματία και πολιτική; Είναι βέβαια ή εὐκολότερη πολιτική αὐτή, μά και ή πιό στείρα ὁμως.

Ἡ ἀντιλογία τοῦ «θα μάς γελάσουν» μάς ἐμπόδιζε τόσα χρόνια νά συνεννοηθοῦμε μέ τούς Βουλγάρους και μέ τούς Ἀρβανίτες και μέ τούς Τούρ-

κους ἀκόμα, γιατί εἴχαμε την ὁλότελα παιδιακίσια ἀντίληψη πώς συνεννόηση θα πει ἀνεπιφύλαχτο ἀνοιγμα τῆς καρδιάς μας στον Τούρκο, στο Βούλγαρο και στον Ἀρβανίτη, λύσιμο βραχιῶν, ἀγκάλιασμα ἀδελφικό χωρίς περιορισμούς, ἀρνηση κάθε σκέψης, προσοχής και φροντίδας και ἡσυχία ἀπόλυτη, αἰώνιος νιρβανᾶς.

Περίεργο φαινόμενο! Τό Ἑλληνικό ἔθνος πού εἶναι, λένε, πέρα ὡς πέρα ξυπνό και τετραπέρατο, βγάζει ὡς τόσο τούς πιό ἡλίθια κουτούς διπλωμάτες. Γιατί; Γιατί τό ἔθνος τό Ἑλληνικό κουράστηκε, φαίνεται, και δέν ἔχει διάθεση γιά ὑποκρισίες και διπλωματίες, ἐπειδή δέν ἔχει ὀρεξη γιά ἀγώνες. Ὁ ὀρεξη ἔχει μόνο γιά ἡρεμία, ἡσυχία, ξεγνοιασιά, ὕπνο, νιρβανᾶ, ὄνειρα, χασίς, ὄπιο, νάρκη, νέκρα, ξετέντωμα, πλάγιασμα, τεμπελιά, ρεμπελιό και καφενεῖα, καφενεῖα, καφενεῖα. Ὁ λόγος: «θα μάς γελάσουν» εἶναι πρόφαση γιά νά μήν κουνηθοῦμε ἀπό τή θέση μας. Καλά εἴμαστε ἐκεῖ πού εἴμαστε. Ἄν ἦταν νά μή μάς γελάσουν οἱ Βούλγαροι θα τούς ἀγκαλιάζαμε βέβαια γιά νάχομε πιότερη ἀκόμα ἡσυχία, μά ἂν εἶναι νά μάς γελάσουν θα χάσουμε την ἡσυχία και την ἀφροντισία ἐκείνη πού ἔχομε, και ἐπειδή χρειάζεται κόπος γιά νά προσέξουμε νά μή μάς γελάσουν, γιά καλό και γιά κακό ὡς μένουμε ἐκεῖ πού βρισκόμαστε. Τί τά θέλουμε τά τράβαλα; τί τίς θέλουμε τίς ἐγνοίες;

Τέτοιοι εἶναι οἱ ἔξυπνοι διπλωμάτες μας.

Συνεννόηση μέ βάση τά **συμφέροντα** τῶν ἔθνων, δέν την ἐστοχάστηκαν ποτέ τους. Συμφέροντα ἔχουν και οἱ Ἕλληνες, ἔχουν και οἱ Βούλγαροι. Ἄν τά συμφέροντα αὐτά εἶναι ὡς ἓνα βαθμὸ κοινά, μποροῦν ὡς ἐκεῖνο τό βαθμὸ νά συνεννοηθοῦν τά δυὸ ἔθνη γιά νά τά κунηγήσουν μαζί. Ἐκεῖ πού τά συμφέροντα καθενὸς ἀπό τά δυὸ ἔθνη ξεχωρίζουν, ἂν συγκρούονται δέν μπορεῖ νά συνεννοηθοῦν τά ἔθνη, ὅσο γι' αὐτά τά ἰδιαίτερα συμφέροντα, ἂν ὁμως δέ συγκρούονται, τίποτε δέν ἐμποδίζει νά συνεννοηθοῦν και πάρα πέρα ἀπό τά κοινὰ συμφέροντα, και τό ἓνα νά ὑποστηρίξει τά ἰδιαίτερα συμφέροντα και τοῦ ἄλλου, ἀφοῦ δέν ἔχει τίποτα νά πάθει τό καθενα τους ἀπό τή βοήθεια αὐτή πού δίνει στο ἄλλο ἔθνος, και ἀφοῦ ή βοήθεια αὐτή κάνει στερεότερη τή συνεννόηση γιά τή συνεργασία τῶν ἔθνων ὅσο γιά τά κοινὰ συμφέροντα.

Κοινὰ συμφέροντα οἱ Ἕλληνες και οἱ Βούλγαροι ἔχουν **μέσα στην Τουρκία**. Γι' αὐτό ἀπό κεί ἀρχισε και ή συνεννόησή τους, δηλαδή ἀναμεταξύ

(*) Κοίταξε ἀριθ. 464 (σελ. 56).

Ἕλληνες καὶ Βουλγάρους Ὀθωμανοὺς πολίτες. Μὰ κοινὰ συμφέροντα μπορεῖ νὰ ἔχουν καὶ σ' ἄλλή τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ. Καὶ γι' αὐτὸ εἶναι βολετὴ μιὰ συνεννόηση καὶ τῶν δυὸ ἐλεύτερων κρατῶν.

Χωριστὰ συμφέροντα ἔχουν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ἕλληνες στὴν Τουρκίᾳ, ἔχουν καὶ τὰ δυὸ κράτη. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ μποροῦν νὰ τὰ ὑποστηρίξουν ἀμοιβαίως οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βούλγαροι χωρὶς νὰ ἔχουν ἄμεσο συμφέρον καὶ χωρὶς κίνδυνον νὰ βλαπτοῦνε. Τέτοια συμφέροντα εἶναι ἄξαφνα τὰ ἐμπορικά. Τὰ δυὸ κράτη δὲν ἔχουν ἴδιας λογῆς προϊόντα. Ἡ Βουλγαρία βγάξει γεννήματα (σιτάρι, κριθάρι, ἀραποσίτι), πουλερικά, αὐγά, χτηνοτροφία, ροδόλαδο καὶ ἄλλα ποὺ τὰ χρειάζεται ἡ Ἑλλάδα. Ἡ Ἑλλάδα βγάξει σταφίδα, σύκα, πωρικά, λαχανικά, λάδια, πυρηνόλαδα, σαπούνια, βαμπάκια, ποὺ δὲν τὰ ἔχει ἡ Βουλγαρία. Ἀντὶς λοιπὸν νὰ παίρνει ἡ Ἑλλάδα τὰ γεννήματά της ἢ τὰ βώδια της ἀπὸ τὴν Ῥωσσίᾳ ἢ ἀπ' ἄλλοῦ μπορεῖ μὲ μιὰν ἐμπορικὴ σύμβαση νὰ τὰ παίρνει μὲ πιὸ συμφερτικούς ὁρους ἀπὸ τὴν Βουλγαρία. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ Βουλγαρία, ἀντὶς νὰ προμηθεύεται τὰ σύκα καὶ τίς σταφίδες, τὰ λάδια καὶ τὰ βαμπάκια ἀπὸ τὴν Τουρκίᾳ μπορεῖ νὰ τὰ βρῇ στὴν Ἑλλάδα μὲ πιὸ συμφερτικούς ὁρους, φτάνει νὰ γίνει ἰδιαίτερη ἐμπορικὴ συμφωνία.

Αὐτὸ εἶναι ἓνα παράδειγμα. Μὰ νὰ ἀμέσως κι ἄλλο ἓνα: νὰ μὴν τρώγονται ἄδικα μεταξὺ τους οἱ Ἑλληνικοὶ καὶ Βουλγαρικοὶ πληθυσμοὶ στὴ Μακεδονία, ποὺ μὲ τὸ ἀλληλοφάγωμα δὲν κερδίζουν τίποτε, ὅσο ὑπάρχει ἄλλος ἐχθρὸς ποὺ δείχνει ὄρεξη νὰ τοὺς φάγει καὶ τοὺς δυὸ. Ἔτσι τὸ ἰδιαίτερο αὐτὸ συμφέρον τοῦ καθενὸς καταντᾷ κοινόν.

Ἰδιαίτερο συμφέρον τῶν Ἑλλήνων θὰ λογαριαστεί καὶ ἡ ἀναγνώριση τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων στὴ Βουλγαρία.

Ἰδιαίτερο συμφέρον τῶν Βουλγάρων εἶναι νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ μέση τὸ σχίσμα ἢ τουλάχιστο νὰ συνεννοηθοῦν οἱ δυὸ Ἐκκλησίαι, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἡ Ἐξουσία ὅσο γιὰ τοὺς Μητροπολίτες καὶ Ἐπισκόπους στὰ ἀνάμικτα διαμερίσματα τῆς Μακεδονίας. Καὶ ἄλλο ἄμεσο συμφέρον ἔχει ἡ Βουλγαρικὴ Ἐξουσία γιὰ νὰ συνεργάζεται μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἂν ἀκόμα δὲν εἶναι εὐκόλο ἢ βολετὸ νὰ καταργηθεῖ τὸ σχίσμα. Ὅλα τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου δὲν τὰ ἔχουν οἱ φυλετικὲς καὶ ἄλλες Ἐκκλησίαι στὴν Τουρκίᾳ (Βουλγαρικῇ, Ἀρμένικῇ, Ἀρμενοκαθολικῇ ἢ Συριανικῇ ἢ Νεστοριανῇ) καὶ μὲ τὸ νὰ συνεργάζονται μὲ τὸ Πατριαρχεῖο ὅσο γιὰ τὴν ἀναγνώριση καὶ τὸ ἀσφάλισμα τῶν προνομίων τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ἐξισώνονται μὲ τὸ Πατριαρχεῖο αὐτό. Ἔβρουν πὼς δ,τι

δοθεῖ στὸ Πατριαρχεῖο θὰ δοθεῖ σίγουρα καὶ στίς ἄλλες Ἐκκλησίες. Τὰ προνόμια τοῦ Οἰκουμενικοῦ σκεπάζουν καὶ τὰ ἄλλα Πατριαρχεῖα.

Ἔχουν δηλαδὴ καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Βούλγαροι νὰ δώσουν καὶ νὰ πάρουν ἀναμεταξύ τους. Ἡ δοσοληψία αὕτη, ἀντὶς νὰ γίνεται μὲ ἀρπαγές, σκοτωμούς, ἀλληλοφάγωμα καὶ ἀνταγωνισμούς, μπορεῖ νὰ γίνεται μὲ συμφωνίες, ἀνταλλάγματα, συνεννόησεις καὶ συναγωνισμούς εἰρηνικούς. Ἡ συνεννόηση μὲ τοὺς Βουλγάρους σ' ὅλα αὐτὰ τὰ σημεῖα ἢ σὲ μερικὰ μονάχα ἀπ' αὐτὰ (ἔσα μᾶς συμφέρουν πιὸ ἄμεσα) καὶ δὲ μᾶς ἐκθέτουν σὲ χασούρες, δὲ σημαίνει παραίτηση ἀπὸ ἀγῶνες εἰρηνικούς γιὰ τὴν ἐπικράτησιν στὰ ἀνάμικτα διαμερίσματα, καὶ σ' ὅλα τὰ μέρη τῶν Βαλκανίων ὅπου ἔχουμε πληθυσμούς καὶ συμφέροντα.

Ἔτσι ἐξηγιέται πὼς οἱ Βούλγαροι ἀποφάσισαν νὰ συνεργαστοῦν μαζί μας. Τὸ συμφέρον τοὺς κάνει. Ἄν πάλε δεῖξουν σημάδια ἄλλα, δηλαδὴ πὼς πᾶν νὰ μᾶς ἀφήσουν στὰ χεῖρά τοῦ λουτροῦ γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν τίποτε ἀπὸ τοὺς Τούρκους (καμιὰ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἢ κανένα μπεράτι ἐπισκόπου), ἔχουμε καιρὸ ν' ἀλλάξουμε καὶ μεῖς τὸ φύλλο. Μὰ καὶ μὲ τὴ συνεννόηση τὴν Ἑλληνοβουλγαρικὴ καὶ δίχως αὐτὴν μποροῦμε νὰ ἀπαιτοῦμε, καὶ οἱ Βούλγαροι καὶ μεῖς, μερικὰ πράγματα ἀπὸ τὴν Τουρκίᾳ, καὶ δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα πὼς θὰ μᾶς τὴν κάνουν ἢ θὰ μᾶς τὴν ἀρνηθοῦν τὴ χάρη αὐτὴν οἱ Τούρκοι, ἂν εἴμαστε συνεννοημένοι Βούλγαροι καὶ Ἕλληνες, παρὰ ἂν δὲν εἴμαστε συνεννοημένοι. Στὸ ἀναμεταξύ κυνηγοῦμε μαζί τὰ κοινὰ μας καὶ τὰ ἰδιαίτερά μας συμφέροντα.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ καταλάβουν ὅσοι διευθύνουν τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴ Βουλγαρία καὶ ὅσοι διευθύνουν τὰ δυὸ ἔθνη μέσα στὴν Τουρκίᾳ, πὼς εἶναι **συμφέρον** καὶ γιὰ τοὺς δυὸ **αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ συνεννόηση**.

Δηλαδὴ νὰ εἶναι βέβαιαι πὼς, ἐξὺν ἀπὸ τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἄλλα τους συμφέροντα, ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος συμφέρον, **ἡ συνεννόηση**. Ἄμα τὸ νοιώσουν οὕτὸ καλὰ, θὰ **θελήσουν** τὴ συνεννόηση, καὶ φανερὸ πὼς γιὰ τὰ γίνεται πρέπει νὰ τὴ **θέλουν** ὅσοι καταπιάνονται καὶ κυβερνοῦν τὰ ζητήματα ποὺ ἐνδιαφέρουν τὰ δυὸ ἔθνη.

Στοὺς Βουλγάρους καὶ στοὺς Ἕλληνες συμφέρει ἡ συνεννόηση γιατί παίρνουμε ὁ καθένας μας δύναμη ἀπ' αὐτὴ γιὰ νὰ πετύχουμε ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐκεῖνο ποὺ θέλουμε γιὰ τοὺς πληθυσμούς μας

της Τουρκίας. Συμφέρει και για την περίσταση που θα γίνει πόλεμος αναμεταξύ της Τουρκίας και ενός από τα δύο κράτη.

Οι Τούρκοι δυο πράγματα φοβούνται πολύ, το Βουλγάρικο κράτος και το στρατό του, και το Έλληνικό Έθνος και την ακατάλυτη δύναμή του. Στη Ρωμιοσύνη διακρίνουν οι Τούρκοι έναν κίνδυνο μακρινότερο, τρέμουν την επικράτησή της μέσα στην Τουρκία, φοβούνται μήπως τους υποκαταστήσει στην απόλυτη κυριαρχία τους. Τη Βουλγαρία τη βλέπουν σαν κοντινότερο κίνδυνο μήπως οι Βούλγαροι θελήσουν καμιά μέρα με το στρατό που έχουν να προκαλέσουν κανέναν πόλεμο της Τουρκίας. Δηλαδή οι Τούρκοι φοβούνται τους Έλληνες σαν πολιτικό και πολιτιστικό στοιχείο στην Ανατολή, αν είναι να διατηρηθεί ή Όθωμανική Αυτοκρατορία, τους Βουλγάρους σαν στοιχείο που μπορεί να διαλύσει την αυτοκρατορία αυτή, τουλάχιστο στην Ευρώπη. Φοβούνται, πάει να πει, τη Μεγάλη Ίδέα και το Βουλγαρικό στρατό.

Λοιπόν συμφέρο και της Μεγάλης Ίδέας και του Βουλγάρικου στρατού να συμμαχήσουν, για να τα τρέμει ακόμα περισσότερο η Τουρκία και να φέρνεται καλλίτερα και στους Έλληνικούς και Βουλγάρικους πληθυσμούς μέσα στο κράτος της. Η Μεγάλη Ίδέα (ή ιδέα δηλαδή της μεγάλης Ανατολικής Αυτοκρατορίας, ως μὴν είναι και αποκλειστικά Έλληνικής) έχει ανάγκη το Βουλγάρικο στρατό για να καταφερθεί να πραγματοποιηθεί, και ο Βουλγάρικος στρατός παίρνει δύναμη από την ιδέα της Ανατολικής Αυτοκρατορίας για να δείχνει τα δόντια του.

Η συνεννόηση θα γίνει τέλεια όταν και ο Έλληνικός στρατός γίνει αξιόμαχος σαν το Βουλγαρικό, τότε μόνο θα μπορέσει να καταφερθεί και η συμμαχία και επιμαχία των δυο κρατών.

Και έχουν συμφέρο να συμμαχήσουν μια μέρα τα δυο κράτη όχι μόνο για να δείχνουν σε κάθε περίπτωση την επιβολή τους στην Τουρκία και να πετυχαίνουν εκείνο που μέσα στο Όθωμανικό κράτος χρειάζεται στους πληθυσμούς τους, παρά και για να πρωτοστατήσουν σε μια βαλκανική δημοσπονδία, που θα εμποδίσει την Αυστρία να κατέβει στη Θεσσαλονίκη και τη Ρωσία στην Πόλη, και άλλα ίσως μεγάλα κράτη να αρπάξουν επαρχίες του Ευρωπαϊκού ή Χησιώτικου κράτους των Τούρκων. Πολιτική, και δική μας και των Σέρβων και των Βουλγάρων και των Αρβανιτών, ως είναι: «τα Βαλκάνια για τους Βαλκανικούς λαούς» είτε είναι να μείνει είτε είναι να διαλυθεί το Ευρωπαϊκό κράτος των Τούρκων.

ΙΔΑΣ

ΦΙΛΕΛΕΥΤΕΡΟΙ

Δ'.

Έλεγα στο περασμένο άρθρο μου πως για το Φιλελεύτερο δεν υπάρχει διάκριση ανάμεσα λαού κι αριστοκρατίας προκειμένου να τηρηθεί μια στάση απέναντι στη θρησκεία, πως πρέπει όλοι να πειστούν επιστημονικά για ό,τι διδάσκει ή θρησκεία τους και μόνον τότε να το δεχτούν. Έναντιος σε μια τέτοια προσπάθεια βρέθηκε σε άλλα μέρη του κόσμου ή τάξη των κληρικών, που γι' αυτόν το λόγο τη χρησιμοποίησε για όργανό της ή κρατούσα μεγαλοαστική τάξη για να κρατήσει το λαό στο πνευματικό σκοτάδι και να μπορεί να τον εκμεταλλεύεται ανενόχλητα. Γιατί αυτό δα το βλέπουμε, πιστεύω, όλοι μας καθαρά, πως ένας εκμεταλλευτής έχει συμφέρο να μὴν ανοίξει ποτέ τα μάτια του εκείνος, που αυτός εκμεταλλεύεται, γιατί το πρώτο που θα κάνει — θα είναι το να ιδεί την εκμετάλλεψή και να πάψει να την ανέχεται. Η κληρική τάξη φοβήθηκε πάντα τη γνώση, την επιστήμη· αυτή είχε πάντα όχρωμα καλό, το δόγμα, δεν επέτρεπε να γίνεται καν κουβέντα γι' αυτό κι αίστανότουνα έτσι τον εαυτό της στα σίγουρα. Μα το ανθρώπινο μυαλό ξύπνησε πολύ γρήγορα, βρήκε πως πολλές φορές δε συμβαζότανε ό,τι του έλεγε ή δική του παρατήρηση με ό,τι του δίδασκε το δόγμα — κ' έτσι άρχισε ν' αμφιβάλλει γι' αυτό. Μπορούμε λοιπόν να καταλάβουμε καλά γιατί φοβότανε ή κληρική τάξη τη συζήτηση, γιατί φοβότανε την αμφιβολία, γιατί δεν ήθελε να παρατήρει το πρόχωμά της το δόγμα και να βγει στον αγώνα της επιστημονικής συζήτησης· ο λόγος είτουν πως όσοι άρχισαν ν' αμφιβάλλουν για μερικά πράγματα που τους δίδασκεν αυτή, εκείνοι σχηματίζανε γνώμη διαφορετική απ' ό,τι δίδασκε εκείνη. Έτσι για να σώσει το κεφάλι της, την επιρροή της ή κληρική τάξη αναγκάστηκε ν' απαγορεύει την επιστημονική συζήτηση, ή να την περιορίσει μέσ' στο δόγμα, να της όρίσει δηλαδή από πριν που έπρεπε να φτάσει για να είναι το συμπέρασμα της σωστό — με άλλες λέξεις να την απαγορεύει. Γι' αυτό το λόγο ή κληρικοκρατία συνδέεται στενά με την άμορφωσιά, γι' αυτό βλέπουμε πως μόλις ανοίξει κάπως τα μάτια του ένας παπαδοκρατημένος λαός, θα τινάξει πρώτα τις πνευματικές και γι' αυτό πιο ανυπόφορες αλυσίδες που του έφερε ή τάξη των κληρικών (κοίτα το πιο τελευταίο παράδειγμα στην Πορτογαλλία). Στον τόπο μας βασιλεύει βέβαια πυκνό πνευματικό σκοτάδι, μα αυτό δεν όφείλεται σε παπαδοκρατία — για τον άπλού-